

Михась Ткач – поза сумнівом, знакова постать не тільки на теренах культурно-освітнього життя Чернігівщини, але і в процесі державотворення в усій Україні. Якщо оцінювати цей процес не з погляду впливу письменника на електорат під час чергових виборів, а вимірювати його роллю в духовній реабілітації тисяч покалічених душ українців чиновницьким свавіллям, нужденним нашим життям.

Михась Ткач – це непересічна особистість, світло душі, розуму і серця. Він сповнений невідомою пошани й любові до людей. А ще наділений рідкісним даром беззаздрісності. А тому довго буде і має бути молодим, дарма що вже увійшов у пору свого «третього цвітіння» (М.Рильський).

Ці слова хотілося приберегти для особистих привітань, однак, гадаю, щирі побажання ювілярові мусять звучати не тільки із вуст рідних та близьких, від друзів і колег, а й зі сторінок тих видань, які з'явилися за безпосередньої участі ювіляра.

Я щиро пишаюся дружбою з Михайлом Михайловичем, бо він чесний і справжній в усьому. А ще він – прекрасна й вірна людина, яких сьогодні так мало, і справжній письменник. Література стала його покликанням, справою усього життя, життєвою долею Михася Ткача. І він літературою не легковажить ось уже понад чотири десятиліття, йде дорогою долі, дорогою нелегкою, і несе людям важку й прекрасну ношу правди, співчуття, добра і краси. Його книги наснажують величезною духовною силою, бо в осерді їхнього задуму і талановитого втілення висока мета – Україна.

Благословенних і безобрійних Вам літ і ювілеїв, мій друже!

Микола Зимомря, проф. (Дрогобич)

З категорії цілісних характерів Слово про Анатолія Нямцу

Важко напевно стверджувати, які категорії мають особливі обмеження. Звісно, якщо спробувати класифікувати їхню понятійну значимість. Проте так звані опорні величини привносять, зокрема, у мистецький дискурс розгорнене розуміння та осмислення змісту, а звідси – й бачення конкретного образу. Йдеться, передусім, про характер, який є знаковим для його носія, заангажованого у простір діянь – від щоденно буденних до святково урочистих на рівні категорії руху. Тому й не дивно, що відома істина гласить: особистість – це стиль. Я переконаний: його стиль – шляхетний. І не хочу, щоб виникали питання. На жаль, вони завжди мають місце. Навіть тоді, коли боввани літають низько й повільно; може, вони гадають, що ніхто їх не побачить. Поміляються: їхнє дзижчання чути тут і там. Інтуїтивно глянеш – ось, де вони, у куточку... Золотисті попливуть вії, вискочать крапельки поту на чолі, короткий зойк – і нема бовванів!

Як не захоплюватися поезією? Шкода тих людей, які розмовляють тільки прозою. Але рятунок – поруч. Це – тексти Ліни Костенко! Хіба лишень вона одна-однісінька могла написати такі розкішні рядки:

Поезія – це завжди неповторність,
Якийсь безсмертний дотик до душі.

Справді, нерідко хочеться так доторкнутись до чужої/іншої душі! Розплющиш за липневої пори очі, а сонце буквально лупає струменем, – ніхто не витримає. Заплющиш по хвильці, а в очах, наче мурашки, щось блимає... Така собі констатація покірного терпіння, що містить ідею виміру. Ідея бездонного простору, бо ж він не має дна. Однак простір межує з часом, а останній – з людьми. Як на мене, то вони мусять бути неодмінно добрими. Поміж ними, ні, не може незграбно прошмигнути якийсь лиходій. Мій сусід чомусь завжди згадує Єву й Адама. Для нього на першому місці – Єва, хоч напрошується на те ж місце її перший співрозмовник. Я відвертаю голову, бо знаю: для нього кожний діалог – це гра. Щоб уникнути продовження розмови про «божих дітей», я розганяю правицею повітря. І воно стає чистим, як зойк веселки над Ужем...Словом, поезія, як невимовний знак церемонії божественної коронації!

Хто-хто, а професор Анатолій Нямцу завжди якимось аргументовано завважає налаштованість творчої людини на переповідання пережитих, себто особистісних вражень. Він добре розрізняє потребу артикуляції глибинного досвіду, набутого його співрозмовником упродовж певного часового відрізка. Що ж, влучними видаються слова визначної письменниці сучасності Ліни Костенко:

І все на світі треба пережити.
І кожен фініш – це, по суті, старт.

Скажу одразу: особисто я пізнав професора Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича Анатолія Нямцу не так давно. Це сталося на черговому засіданні спеціалізованої вченої ради, що на початку XXI ст. функціонувала в Тернопільському національному університеті імені Володимира Гнатюка під орудою видатного вченого-літературознавця й громадсько-культурного діяча Романа Гром'яка. Відтак ми зустрічалися періодично на засіданнях спеціалізованої вченої ради у стінах Київського національного університету імені Тараса Шевченка, яку очолює член-кореспондент НАН України Ростислав Радишевський. А до того часу ми успішно обходилися один без одного, як обходиться світ видимий від світу невидимого. Хоч, зрозуміло, окремі праці науковця про значимість фаустівської традиції були мені знані від 70-х років, коли довелося вивчати у столичному місті Буковини архівні матеріали стосовно входження творчості Ольги Кобилянської в німецькомовний культурний простір на зламі XIX – початку XX ст. Власне, цей аспект був одним із складників моєї кандидатської дисертації, яку судилося захистити 15 листопада 1972 року в Берлінському університеті імені Олександра та Вільгельма Гумбольдтів. Поблажливий читач пробачить слабку рефлексію – я мимоволі вихопив із пам'яті отой, щасливий для мене, листопадовий день. Тоді над річкою Шпрее хлюпали осінні дощі, а міст біля Пергамон-музею нагадував у темному й сірому тумані якогось охоронця дивовижних скарбів із Єгипту...

Легко зізнатися: мені імпонували новаторські нав'язування Анатолія Нямцу, його вичерпний аналіз фактів у компаративному ключі. Впадали в око переконливі суміщення кількох компонентів, у процесі розгляду яких молодший побратим по перу вміло зіставляв неочевидні змістові перегуки, сказати б, з проекцією на просторово-часові виміри, з відповідним художнім нарративом. Усе це слугувало Анатолію Нямцу монолітним джерелом, унаслідок чого та чи інша колізія розв'язувалася ним залежно від чіткого вибору шляху й набуття індивідуальної цілісності на рівні досліджуваної теми. Авжеж, поза всяким сумнівом, характерним і стрімким був його старт, власне, як науковця.

А загалом веселий світ життєвого перегону Анатолія Нямцу розпочався 29 березня 1950 року. Ця новина залишається й досі новою. І не тільки для батьків. Бо ж хто тепер згадає, що в тодішніх умовах штучно розгорілася тяжка війна між Північним і Південним схилами однієї колись Кореї? Комусь (а знаємо добре, кому) було так вигідно, щоб кілька літ брати вбивали братів! Такі бійниці їм потрібні, як ластівці гніздечко...Либонь, про них, отих можновладців-пройдисвітів, написала наша уславлена авторка роману «Маруся Чурай»:

І приходять якісь безпардонні пронози.
Потираючи руки, беруться за все.

Ой, важко спорядженою буває валка возів, що везуть сіль з далекого краю... А чим був наповнений віз Анатолія Нямцу? Одне слово, намаганням вчитися. Де був він, там була й книжка. Студентська пора, що припала на початок 70-х років і розгорнулася на відділенні російської філології Чернівецького університету, принесла йому чимало успіхів. З-поміж них варто згадати особливо примітне перше місце, яке випускник з відзнакою (1977) посів на всесоюзній науковій студентській олімпіаді з російської літератури. В основу кандидатської дисертації лягли дослідницькі пошуки, спрямовані на системне вивчення функціонування традиційних сюжетів у художньому процесі («Закономірності переосмислення традиційних сюжетів у літературі (Сюжет про Фауста в російській радянській драматургії)». Її захист відбувся 1985 року в академічному Інституті літератури імені Тараса Шевченка. Важливо, що молодий вчений вступив у своєрідне змагання з напругою тогочасної доби. Адже він зробив спробу розкрити (на багатому фактологічному масиві різних національних літературних систем, у тім числі російської та української) тенденції й закономірності переосмислення фаустівського мотиву, еволюцію його освоєння крізь призму перехрещення з іншими традиційними, так званими «вічними» сюжетами. Зрілість була спонукою невпинно прямувати далі. Чому б не вигукнути словами Ліни Костенко:

Лиш храм збудуй, а люди в нього прийдуть.
Не бий на сполох в невідлтий дзвін...

Зрозуміло, Чернівці як університетське давно набуло слави центру інтелектуального життя. Тут сформувалася справжня філологічна школа, позначена іменами добре знаних її представників. До того ж

тут панувала традиція, витoki якої нуртують там, де було слово Юрія Федьковича, Карла-Еміля Францоza, Ольги Кобилянської, Раймунда-Фрідріха Кайндля, Степана Смаль-Стоцького. Тому й закономірно, що Анатолій Нямцу невтомно всотує все те, що його оточує. На багатьох складниках ґрунтується низка ретельно виконаних монографічних студій, опублікованих на сторінках авторитетних журналів і колективних збірників («Традиційні сюжети та образи в літературі ХХ ст.» (1988); «Нравственно-психологические антиномии мифа о Мееде в литературе» (1991); «Содержательная функция образа повествования в литературных интерпретациях традиционных сюжетов образов» (1994); «Трансформация евангельского мифа в драме В. Володина» *Мать Иисуса*» (1995); «Легендарно-міфологічна традиція в літературі (теоретичний аспект)» (1997). Так, справжнє наукове твердження вкорінене, як і добірне пшеничне зерно, в землі. Інакше кажучи, йдеться про чесноти, які інфікують не чванством і верхоглядством, а професійною чистотою – устремлінням демонструвати поступ «ad fontes!». Це характерно для праць, що побачили світ книжковими виданнями («Миф и легенда в мировой литературе: Теоретические и историко-литературные аспекты традиционализации» (1992); «Новый Завет и мировая литература» (1993); «Евангельські мотиви в українській літературі кінця ХІХ – ХХ ст.» (1996; співавтор – В. Антофійчук); «Проблеми поетики традиційних сюжетів та образів в літературі» (1997; співавтор – В. Антофійчук); «Загальнокультурна традиція в світовій літературі» (1997). Названі позиції – це яскраві свідчення становлення Анатолія Нямцу як дослідника зі своїм неповторним голосом. Неподалік була й вершина, якої прагнув: 1997 року захистив докторську дисертацію зі стрижневою темою «Легендарно-міфологічна традиція у світовій літературі (теоретичні та історико-літературні аспекти)». Без сумніву, він робить те, що має на відстані серця. Звідси, як на мій погляд, та констатація, яку узагальнила – у сполучі з акцентуванням «Я-особи» – Ліна Костенко в афоризмі:

Я дерево, я сніг, я все, що я люблю.
І може, це і є моя найвища сутність.

У цьому акценті контрастують опорні величини суб'єктного виміру. Завдяки цьому маємо убачання певного способу розв'язання того мотиву, що превалює у художньому витворенні простору легендарно-міфологічної традиції. Що видається спокусливим у дослідницькому вмінні Анатолія Нямцу? На мій погляд, науковець спроможний вишукано розкрити сенс напруги контрастів і суперечностей, які провокують різноманітне функціонування образів, приміром, міфологічного походження у світовому письменстві. Тут і «субстанційне Я», і «функціональне Я», що співвідносяться на засадах опозиції (наприклад, сповідь Іуди в драматичній поемі «На полі крові» Лесі Українки; аналогічне модельно-змістове наповнення у повісті «Іуда з Каріота» Леоніда Андрєєва; трактування поведінкових детермінант в оповіданні «Прокуратор Іудеї» Анатолія Франса).

Що примітне для наукового доробку Анатолія Нямцу загалом? Відповідь напрошується однозначна: звучання контексту художньої взаємодії, власне, майже у кожній монографії. Заслугують на ширший розголос такі книжки: «Евангельские образы и мотивы в русской литературе» (1998), «Идеи и образы Нового Завета в мировой литературе» (1999), «Легендарно-мифологические структуры в славянских и западноевропейских литературах» (2001), «Легендарные образы в литературе» (2002), «Поэтика современной фантастики» (2002), «Основы теории традиционных сюжетов» (2003), «Современная фантастика (проблемы теории)» (2004), «Традиции и новаторство в мировой литературе» (2005), «Архетипические модели в современном литературном контексте» (2006), «Русская литература в контексте мировых традиций» (2009), «Русская фаустиана» (2009), «Миф і легенда у загальнокультурному просторі» (2010; співавтор – Г. Фоміна), «Міфопоетика Вільяма Холдінга» (2011; співавтор – О. Литвинюк).

Що є найбільш потужним причинком у процесі формування духовно високих естетичних ідеалів? Таким постає – у розумінні Я.А.Коменського – рідна мова, власне, як ідентифікатор її носія. Адже вона є структурованим за людським світвідчуттям джерелом, головним знаряддям як оригінальної, так і перекладної літератур. У цьому сенсі заслуговують два навчальні посібники Анатолія Нямцу: «Основи перекладознавства» (2008; співавтори – О. Дашенко, М. Гураль, Т. Сорвідова, І. Тарангул, Т. Гермаківська) та «Основи українсько-російського перекладу» (2008; співавтори – О. Дашенко, М. Гураль, Т. Сорвідова).

Навіть поверховий огляд вказує на значний доробок чернівецького вченого, який охоплює біля двадцяти монографічних видань, чотирьох десятків навчальних посібників, трьох сотень опублікованих статей. Він започаткував міжнародні наукові форуми «Біблія і світова література» (1999), «Миф і легенда у світовій літературі» (2000). Широкого розголосу набули видання міжнародного науково-дослідного центру «Біблія і культура», заснованого у 2000 році з ініціативи Анатолія Нямцу. Досі за його редакцією побачили світ чотирнадцять випусків науково-теоретичного журналу «Біблія і культура». Ім'я

науковця з Буковини є по праву знаковим у сучасному українському літературознавстві. Його дослідження «закономірностей і своєрідності функціонування євангельського сюжетно-образного матеріалу в ХХ ст.. здійснюється, за твердженням Володимира Антофійчука, з урахуванням сучасних філософських, морально-психологічних та культурологічних теорій і концепцій про природу окремої людини і суспільства загалом» («Біблія і культура». – 2010. – Випуск № 13.– С.8).

Не буде перебільшенням, коли б сказати: у кожного автора є праця, яка постає найбільш промовистою для всього набуtku вченого. Такою фундаментальною видається монографія Анатолія Нямцу «Миф. Легенда. Литература (теоретические аспекты функционирования)» (2007, 519 с.). Вона викликала біля двадцяти розгорнутих рецензій і відгуків, у тім числі з-під пера таких літературознавців, як О. Астаф'єв, О. Кеба, О. Глотов, В. Нарівська, Л.Оляндер, Т. Михед, З. Лановик, М. Лановик, О. Ляшенко, О. Турган, Н. Торкут та ін. Відтепер, хто писатиме про міф як вагому модель універсальної чуттєвої дійсності, не обійде цієї докладної, сказати б, базової праці. Її автор дав власне змістове навантаження багатьом образам, нерідко залишаючи незмінними тільки імена з текстів, основу яких творить золота трійця – міф, легенда, література. Ретельно осмислюючи основний сюжетний стрижень з міфу, легенди, літературного письма, дослідник переконливо розкриває глибинну сутність цього велемовного космосу з усіма його трансформаціями й діями, характерними для «вічних» сюжетів, тем і образів (Антигона, Медея, Кассандра, Панелопа, Ариадна, Електра, Понтій Пілат, Агасвер, Фауст, Дон Кіхот, Дон Жуан). Поділяю слушну думку Олександра Астафєва та Олеси Ляшенко про те, що «наукова цінність монографії А. Нямцу безсумнівна, у ній охоплено таку кількість наукових досліджень та художніх творів, що її можна вважати енциклопедичним виданням про традиційні сюжети та образи і їх інтерпретації у світовій літературі» («Слово і час». – К., 2008, № 8, с. 101).

Наголошу: першосутність визначальних завдань названої праці пов'язана насамперед з російською літературою. Водночас місткі «вкраплення», дібрані із текстів авторів західноєвропейських літератур ХІХ – ХХІ ст., додають ефект постійного запровадження на межу дослідження нового матеріалу з відповідними підступами, запозиченнями, естетичними настановами. Звідси – багатоплощинність спостережень з боку науковця, його уніфікаційних представлень і привнесень стосовно ціннісних світоглядних орієнтирів тієї чи іншої доби. Все це надає ґрунтовній студії виправдану зримість об'єктивного видіння аналітизму, справляє враження історичної достовірності. Значимість розглядуваного масиву фактів підкреслена логікою, що органічно поєднує сім розділів («Поетика традиційних сюжетів»; «Традиційні образи легендарно-міфологічних фінок в літературі»; «Легендарні структури у світовому літературному контексті»; «Ідеї та образи Нового заповіту в літературі»; «Традиційні мотиви в загальнокультурному універсамі»; «Живе життя» російської класики»; «Фантастичні парадокси людського світу») в одну цілісність. При цьому можна й не зважати на недостатню кількість джерел зарубіжних авторів (у першу чергу, німецькою, англійською, польською мовами), хоч така лакуна й має місце. Назву бодай позиції таких авторів, як К. Андерсен, Р. Гамерлінг, С. Гурвіц, Й. Кембелл, Е. Кеніг, Т. Лешнітцер, Г.-П. Екер, О.Фішер, Е. Френцел, М. Яніон. Вони б збільшили вагомість обширів функціонування тієї чи іншої традиційної сюжетної структури як духовного феномена культурної спадщини й ціннісного орієнтира для народу-реципієнта. Це опосередковано проступає також зі сторінок вартісної монографії «Трансформація міфологеми Агасфера у європейській літературі ХІХ – ХХ століть» Львів, 2011, 224 с.) Надії Поліщук, яка – у ракурсі літературно-рецептивного узагальнення – активно спирається на роботи Анатолія Нямцу.

Що ж, буває причетність. Таке враження, що Анатолій Нямцу причетний до всього, що марковане колоритом добра. Він ніколи не обмежує, а стимулює поступ, який нагадує ритуальне дійство. Ось його телефонні дзвінки: «Ви ще не подали матеріал»; «Ви давали обітницю»; «Чотиринадцятий випуск журналу «Біблія і культура» у друці». І не знаєш, чи йдеться про риторичні запитання, про імперативні настанови, про благальні пропозиції з проекцією на самоціль сакрального характеру. Звідси спонука – засукати рукави. Бо ж на тому боці голос, який каже поетичним висловом Ліни Костенко:

Твій біль беру на себе,
Твоя печаль в мені.

Біль і смуток репрезентують рух. Чи не цікаво, що Іван Франко відзначав цей сенс у розлогій праці «Про євангельські основи поеми Шевченка «Марія», на моє переконання, як сплановану ситуацію навколо мотиву покори. Ось це примітне Франкове спостереження: «Певна річ, велике терпіння, яким наповнила Марію смерть її сина (Ісуса Христа – М.З.), dokonує не раз великого перевороту в людській душі, та змалювати докладно той переворот у душі Марії Шевченко, очевидно, не мав сили. Так само, як

не змалював його в душі матері Алкіда в «Неофітах» (Іван Франко. Зібрання творів у п'ятдесяти томах. – Т. 39.– К.: Наукова думка, 1983.– С. 318) »

Анатолій Нямцу, як правило, уникає подвійного бачення подібної ситуації. Дослідник віднайшов свій ключ для аргументованого усунення двох фокалізацій, коли висвітлює подію, приховану смисловою міфологемою. Мабуть, тому він сприймає біль *інакшого/ іншого*, як свій власний. Звідси – його прагнення творити непроминальне і думати про велике...Що ж, добрий знак, бо на калиновому мості він зустрів не так давно свою шістдесятую весну.